

Олексій Кресін

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної академії
порівняльного права,
керівник Центру порівняльного правознавства
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4016-6596>
okresin@gmail.com

УДК 341.1+341.3

**ЗМІСТ, ХАРАКТЕР, ПРАВОВЕ І ПОЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ
РЕЗОЛЮЦІЙ ГЕНЕРАЛЬНОЇ
АСАМБЛЕЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ
ЩОДО ПРОТИДІЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
ПРОТИ УКРАЇНИ У 2014–2023 РР.**

АНОТАЦІЯ. Стаття завершує цикл досліджень автора щодо характеру повноважень та актів Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ГА ООН) згідно зі Статутом ООН, еволюції нормативного та доктринального тлумачення відповідних статутних положень, особливостей та значення “українських” резолюцій ГА ООН в умовах війни Російської Федерації (РФ) проти України.

Автор обґрунтовує поділ відповідних резолюцій ГА ООН 2014–2023 рр. на три групи, що відображає еволюції їх змісту та особливості їх ухвалення. У статті пояснюються обставини розгляду резолюцій, політична і правова аргументація, особливості зміни їх підтримки державами – членами ООН, походження і доля альтернативних проєктів. Відзначається кореляція між положеннями резолюцій, фактологічними й нормативними кваліфікаціями, які вони містять, їх посиленнями на певні міжнародно-правові акти, кількісними та іншими показниками підтримки під час голосування, процедурою їх ухвалення – і можливостями використання індивідуальних, групових, колективних заходів з метою протидії РФ, сприяння деокупації України, притягнення держави-агресора, її керівництва та виконавців воєнних злочинів до відповідальності. Сформульовано й обґрунтовано комплекс актуальних напрямів подальших досліджень.

Ключові слова: органи міжнародних організацій; Генеральна Асамблея ООН; джерела міжнародного права; резолюції ГА ООН; агресія; міжнародна відповідальність держав.

Розглядаючи значення резолюцій Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (далі – ГА ООН), присвячених протидії російській агресії, ми повинні враховувати як особливості їхнього змісту, так і обставини їх ухвалення. При цьому важливі як їх юридичний зміст, так і політичні тло й наслідки.

Дещо з цього ми не зможемо докладно розглянути в цьому дослідженні, і зокрема потенційний вплив резолюцій на розвиток міжнародного права. Наприклад, потребують докладного порівняльного вивчення всі положення, присвячені відповідальності агресора за злочини і спричинену шкоду. Окремі формулювання видів злочинів або видів спричиненої шкоди можуть виявитися новаційними, які згодом цілком спроможні розвинути у норми загального характеру. З іншого боку, дослідження монографічного характеру могло б передбачати докладний аналіз позицій держав – членів ООН і характеру висловлених ними пропозицій, зауважень і застережень до і після голосування за резолюції. Але охопити все в цій статті неможливо.

Насамперед відзначимо, що резолюції щодо протидії російській агресії спрямовані на вирішення конкретної проблеми й безпосередньо не спрямовані на творення загальних норм. Наші висновки щодо еволюції розуміння норм Статуту ООН щодо регламентації діяльності ГА ООН¹ та щодо розвитку доктринального тлумачення її повноважень² дають підстави стверджувати, що резолюції ГА ООН щодо конкретних проблем користуються значним авторитетом. Звичайно, останній також неформально залежить від результатів голосування – кількості держав, які взяли у ньому участь, кількості голосів на підтримку резолюції, позиції найбільш економічно розвинених і найбільших за кількістю населення держав, окремих регіонів світу та ін.

Незалежно від безкінечної формальної суперечки щодо правового чи суто політичного значення резолюцій ГА ООН ніхто по суті не заперечує, що їхні положення є частиною, так би мовити, міжнародної нормативної системи, і можуть породжувати суттєві наслідки: створюють презумпцію правомірності чи неправомірності певних дій держав; створюють авторитетне (хоч і формально ненормативне), а часом і консенсуальне тлумачення актів міжнародного права, та надають кваліфікацію конкретних ситуацій; уповноважують держави індивідуально та спільно вчиняти чи утриматися від вчинення певних дій, створюють підстави для координації їхніх дій; уможливають і легітимізують дії держав, що порушують інші їх зобов'язання у двосторонніх відносинах та в межах міжнародних організацій; створюють підстави для ухвалення рішень іншими міждура-

¹ О Кресін, 'Питання щодо характеру резолюцій Генеральної Асамблеї ООН у доктрині міжнародного права' (2022) 11 Право України 128–47.

² О Кресін, 'Характер повноважень та актів Генеральної Асамблеї ООН: статутні положення та еволюція їх тлумачення' (2022) 7 Право України 112–26.

довими та неурядовими міжнародними організаціями. Саме ці наслідки, а не формальний статус резолюцій ГА ООН, відіграли й продовжують відігравати важливу роль у протидії російській агресії, процесах відновлення територіальної цілісності України й притягнення до відповідальності Російську Федерацію (далі – РФ) та її керівництво.

Проблема територіальної цілісності України у резолюції 2014 р.

Першою і базовою резолюцією ГА ООН, що відобразила позицію більшості держав – членів ООН щодо України в умовах російської агресії, стала “Територіальна цілісність України”, яку було ухвалено вже 27 березня 2014 р. У ній в дуже обережному стилі вказувалося на необхідність “деескалації ситуації”, потребу в “інклюзивному політичному діалозі” у межах українського суспільства, нікчемність “референдуму” 16 березня 2014 р. в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі, результати якого не повинні визнаватися й не можуть слугувати підставою для зміни статусу цих адміністративно-територіальних одиниць; містився заклик “до всіх держав” утриматися від дій, спрямованих на порушення національної єдності й територіальної цілісності України, а також заклик до “усіх сторін” негайно приступити до пошуку мирного вирішення “ситуації щодо України” через безпосередній політичний діалог; вказувалося на необхідність зусиль ООН та Організації з безпеки і співробітництва в Європі щодо допомоги Україні у захисті прав меншин; підтверджувалася відданість держав – членів ООН незалежності та територіальній цілісності України. Водночас у резолюції було наголошено на таких принципах, як утримання від погроз застосування сили й власне її застосування щодо інших держав; невизнання територіальних змін, що стали результатом таких погроз чи застосування сили; вирішення міжнародних спорів мирними засобами³.

Відкриваючи дискусію щодо проекту цієї резолюції, представник України А. Дешиця, зокрема, зазначив, що документ

не порушує [питання про] жодні нові правові чи нормативні засади. Але він надсилає принципово важливий сигнал про те, що міжнародне співтовариство не дозволить щоби те, що сталося в Криму, стало прецедентом для наступних викликів нашому міжнародному порядку, заснованому на [правових] нормах⁴.

Слід також відзначити, що під час обговорення представник РФ В. Чуркін, який виступив проти ухвалення резолюції, наголосив, що

³ Territorial integrity of Ukraine. Resolution 68/262, adopted by the General Assembly on 27 March 2014.

⁴ United Nations General Assembly. Sixty-eight session. 80th plenary meeting. Official records. A/68/PV.80. 27 March 2014.

вона ‘спрямована на те, щоби піддати сумніву значення референдуму, який відбувся в Криму’, становить виклик для нього (його результатів)⁵.

Ініціаторами та “спонсорами” резолюції стали 47 держав⁶, під час голосування її підтримали 100 держав. Проти неї проголосували 11 держав: Вірменія, Білорусь, Болівія, Куба, Корейська Народно-Демократична Республіка (далі – КНДР), Нікарагуа, РФ, Судан, Сирія, Венесуела та Зімбабве. Утрималися від голосування 58 країн з Африки, Азії, Латинської Америки, серед яких, зокрема, Китай, Індія, Південно-Африканська Республіка (далі – ПАР), Казахстан, Узбекистан та ін. Відзначимо також, що до та після голосування мотиви свого рішення вирішили пояснити, окрім учасників обговорення проекту резолюції, представники ще 31 держави⁷.

Проблема захисту прав людини в Криму в резолюціях 2016–2022 рр.

Після тривалої перерви 19 грудня 2016 р. ГА ООН ухвалила резолюцію “Ситуація з правами людини в АР Крим та м. Севастополі (Україна)”. Текст документа частково повторює резолюцію 2014 р., зокрема посилання на принцип незастосування сили чи погрози силою в міжнародних відносинах, а також підтверджує відданість держав – членів ООН політичній незалежності й територіальній цілісності України. Принципово новим у резолюції стало визнання “тимчасової окупації” і невизнання анексії Криму з боку РФ, засудження поширення на цю територію правової системи РФ. Але фокус резолюції інший – це масові порушення прав людини на окупованих територіях, які засуджуються як із погляду міжнародного права прав людини, так і міжнародного гуманітарного права, а РФ як державу-окупанта закликано до виконання її зобов’язань⁸.

Під час обговорення проекту резолюції представник України С. Кислиця зазначив, що підтримка державами-членами документа може зробити ще більш видимими питання прав людини в Криму, буде виявом наполягання на зобов’язанні Росії їх дотримуватися⁹.

Проект документа попередньо розглядав III комітет ГА ООН (до компетенції якого входять соціальні, гуманітарні та культурні питання). Проект резолюції представили 30 країн¹⁰. Її підтримало 70 держав, проти неї проголосувало 26 країн (зокрема, Вірменія, Білорусь, Китай, Індія,

⁵ Ibid.

⁶ Territorial integrity of Ukraine. Draft resolution A/68/L.39. 24 March 2014.

⁷ A/68/PV.80. 27 March 2014 (n 4).

⁸ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine). Resolution 71/205 adopted by the General Assembly on 19 December 2016.

⁹ United Nations General Assembly. Seventy-first session. 65th plenary meeting. Official records. A/71/PV.65. 19 December 2016.

¹⁰ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine). Draft resolution A/C.3/71/L.26. 31 October 2016.

Казахстан, ПАР, Узбекистан). Утрималися від голосування 77 держав (зокрема, Бразилія, Киргизстан, Нігерія, Таджикистан)¹¹.

На нашу думку, утримання від голосування такої значної кількості держав доволі точно пояснив представник Казахстану – для деяких причиною є їхня загальна позиція щодо резолюцій такого типу, що зовсім не стосується питання підтримання чи непідтримання територіальної цілісності України, засудження чи схвалення дій РФ:

Казахстан не проти резолюції; ми проти політизації проблеми прав людини загалом. Казахстан проти вибірковості при розгляді ситуації з правами людини та проти використання прав людини як інструменту здійснення тиску на держав-членів з політичною метою.

Подібні думки висловлювали представники ще кількох держав. Іншою причиною утримання від голосування, на яку посилалися представники деяких держав, стало змішування у резолюції щодо Криму та інших, представлених того ж дня, проблем прав людини з політичними питаннями (наприклад, територіальна цілісність держави). Сама ж собою резолюція щодо Криму не викликала широкої дискусії під час голосування в ГА ООН, окрім виступів представників кількох пострадянських держав¹².

Резолюції з такою ж назвою, але з розширеним змістом, ГА ООН ухвалювала і в наступні роки. Серед порушень прав людини, викладених у резолюції 2017 р.: запровадження російського права, судочинства та системи управління на окупованих територіях; дискримінація осіб за етнічною та релігійною ознакою, зокрема українців і кримських татар; свавільні затримання, тортури та інше жорстоке, негуманне та таке, що принижує людську гідність поводження із затриманими особами; примусові виселення і конфіскація приватної власності; депортація заарештованих й ув'язнених осіб з Криму до РФ; безкарність осіб, винних у порушеннях прав людини; перешкоджання діяльності незалежних журналістів, правозахисників і адвокатів; заборона, необґрунтоване закриття або перешкоджання діяльності культурних, релігійних і представницьких інституцій (зокрема, заборона Меджлісу кримськотатарського народу), громадських організацій, засобів масової інформації (далі – ЗМІ), проведення культурних заходів; обмеження навчання українською та кримськотатарською мовами; заборона на в'їзд до Криму кримськотатарським громадським діячам; примус щодо служби населення в армії і відповідні тиск і пропаганда; примусове поширення на населення громадянства

¹¹ A/71/PV.65. 19 December 2016 (n 9).

¹² A/71/PV.65. 19 December 2016 (n 9).

РФ; недопущення роботи в Криму місій міжнародних організацій для моніторингу порушень прав людини¹³.

Ініціаторами і “спонсорами” проєкту резолюції стали вже 42 країни¹⁴. Кількість держав, які підтримали і не підтримали резолюцію, не змінилася (70 і 26; цього разу Киргизстан і Таджикистан проголосували “проти”), 76 держав утрималися від голосування. Проєкт резолюції під час голосування практично не дискутували, окрім виступів представників України, РФ та Сирії¹⁵.

Резолюцію з такою самою назвою 2018 р. розширили, вона містить більш виразне (хоч і по суті те саме) формулювання щодо статусу Криму: ‘захоплення Криму силою є незаконним і є порушенням міжнародного права, <...> ці території має бути повернено’. Державам і міжнародним організаціям запропонували офіційно використовувати щодо Криму таке визначення: “АР Крим і м. Севастополь, Україна, тимчасово окуповані РФ”. Серед порушень прав людини додані: позасудові страти, викрадення, насильницькі зникнення; політично мотивовані переслідування, залякування, насильство, включно із сексуальним; використання психіатрії з каральною метою; депортації; обмеження свободи думки і висловлювання, об’єднань, мирних зібрань, сповідання релігії чи вірувань; використання антитерористичних та антиекстремістських законів для придушення інакомислення. РФ закликає допускати співробітників консульств України до затриманих громадян України, а також офіційних представників України, включно зі співробітниками Офісу уповноваженого Верховної Ради України, – до ув’язнених осіб та інших громадян України¹⁶. Проєкт документа представили 32 держави¹⁷. За ухвалення резолюції проголосувало 66 держав, 27 – проти, 71 країна утрималася від голосування¹⁸.

Резолюція 2019 р. містить посилання на ширше коло актів міжнародного права, зокрема на резолюцію ГА ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 р. “Визначення агресії” та ін. Серед порушень прав людини, здійснюваних РФ на території окупованого Криму, цього разу були додані більш чіткі формулювання щодо: примусового відправлення осіб до психіатричних лікарень як форми залякування та покарання політич-

¹³ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Resolution 72/190 adopted by the General Assembly on 19 December 2017.

¹⁴ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Draft resolution A/C.3/72/L.42.

¹⁵ United Nations General Assembly. Seventy-second session. 73rd plenary meeting. Official records. A/72/PV.73. 19 December 2017.

¹⁶ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Resolution 73/263 adopted by the General Assembly on 22 December 2018.

¹⁷ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Draft resolution A/C.3/73/L.48. 31 October 2018.

¹⁸ United Nations General Assembly. Seventy-third session. 65th plenary meeting. Official records. A/73/PV.65. 21 December 2018.

них опонентів і активістів; використання тортур для отримання фальшивих зізнань у політично мотивованих переслідуваннях; перешкоджання реалізації соціальних та економічних прав мешканців, зокрема дітей, людей похилого віку та осіб з інвалідністю; тиску на релігійні громади, зокрема через часті поліцейські рейди, невиправдані вимоги під час реєстрації громад, що впливають на правовий статус і права власності, погрози і переслідування вірян Православної церкви України (далі – ПЦУ), протестантських конфесій, мусульман, Української греко-католицької церкви (далі – УГКЦ), римо-католиків, Свідків Єгови, безпідставні переслідування десятків мирних мусульман за приписуване ним членство у певних релігійних організаціях; масових затримань правозахисників на підставі боротьби з тероризмом та інших форм репресій щодо них; цілеспрямованої політики РФ щодо зміни демографічної структури Криму через, з одного боку, створення неприйнятних умов для проживання місцевого населення, що для багатьох стало причиною виїзду, а з другого – через сприяння переїзду росіян на цю територію; різноманітних заходів окупаційної влади, спрямованих на дискримінацію етнічних і релігійних груп, зокрема кримських татар і українців; недопущення незалежних лікарів і представників міжнародних організацій до заарештованих і ув'язнених осіб, а також відсутність ефективного розслідування смертей таких осіб¹⁹.

Проект документа представили 34 країни²⁰. Резолюцію підтримали: 66 держав проголосували “за”, 23 – “проти” (зокрема, Вірменія, Білорусь, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан), утрималися 83 (зокрема, Бразилія, Нігерія, ПАР)²¹.

У резолюції 2020 р. було уточнено і наголошено на частині вже традиційних положень. Зокрема, зазначається, що ‘органи та чиновники Російської Федерації, запроваджені в тимчасово окупованому Криму, є нелегітимними і мають згадуватися як ‘окупаційні органи влади Російської Федерації’. Серед нових положень: занепокоєння і засудження непотрібних і непропорційних обмежувальних заходів окупаційної влади у зв'язку з пандемією коронавірусу й водночас недостатності медичних і гігієнічних заходів для попередження цього захворювання; невідповідних умов у пенітенціарних інституціях, зокрема переповнені камери і брак дієвої медичної допомоги; непропорційних і дискримінаційних обшуків приватних помешкань, офісів, рейдів у місцях зібрань кримських татар; негативного впливу окупації на реалізацію соціально-економіч-

¹⁹ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Resolution 74/168 adopted by the General Assembly on 18 December 2019.

²⁰ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Draft resolution A/C.3/74/L.28. 31 October 2019.

²¹ United Nations General Assembly. Seventy-fourth session. 50th plenary meeting. Official records. A/74/PV.50. 18 December 2019.

них прав населення, особливо його вразливих груп; обмежень для громадян України на окупованих територіях щодо реалізації їх соціально-економічних прав, включно з правом на роботу, а також щодо можливості зберегти їх ідентичність, культуру, освіту українською і кримськотатарською мовами; мілітаризації й асиміляції молоді та блокування її доступу до освіти в Україні; будівництва інфраструктурних об'єктів, пов'язаного з експропріацією землі, руйнуванням будинків, виснаженням природних і сільськогосподарських ресурсів, що має негативний вплив на природу і спричиняє зміни в економічній і демографічній структурі півострова; знесення або позбавлення громад їх релігійних будівель; розгляду справ цивільного населення у військових судах, неповаги з боку держави-окупанта до стандартів справедливого судового розгляду; кримінального переслідування кримчан за ухилення від призову до збройних сил РФ; невинуватого втручання у роботу ЗМІ, свавільних арештів, утримання, переслідування, залякування їх співробітників у зв'язку з їх професійною діяльністю. Наголошувалися: право всіх внутрішньо переміщених осіб та біженців на повернення до Криму й вимога поваги до їх прав власності; вимога відкрити повну інформацію про дітей, позбавлених батьківської опіки в Криму з початку окупації, включно з пізніше усиновленими чи переданими до прийомних сімей за межі Криму, щоби забезпечити можливість Україні опікування ними та забезпечити їх захист²².

Проект документа представили 27 країн²³. Резолюцію підтримало 64 держави, проти проголосувало 23 (зокрема, Вірменія, Білорусь, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан), утрималися від голосування 86 (зокрема, Бразилія, Нігерія, ПАР, Таджикистан)²⁴.

У резолюції 2021 р. додано засудження: обмеження у праві на вільне пересування для колишніх засуджених за політичними звинуваченнями; переслідування осіб, які відмовляються надавати свідчення проти третіх осіб; руйнування культурної спадщини, незаконних археологічних робіт, переміщення культурних цінностей, переслідування релігійних традицій, 'спрямованих на стирання української й кримськотатарської культурних ідентичностей з етнокультурного ландшафту Криму'; проведення загальноросійського перепису населення в Криму, законність якого щодо цього регіону не повинна визнаватися; депортації громадян України з Криму, зокрема на підставі застосування міграційного та виправного законодавства РФ. РФ закликала до: застосування заходів

²² Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Resolution 75/192 adopted by the General Assembly on 16 December 2020.

²³ Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Draft resolution A/C.3/75/L.32. 30 October 2020.

²⁴ United Nations General Assembly. Seventy-fifth session. 46th plenary meeting. Official records. A/75/PV.46. 16 December 2020.

щодо обмеження вільної міграції її громадян до Криму; оприлюднення докладної інформації щодо поширення коронавірусу в Криму і заходів щодо боротьби з пандемією; забезпечення належних життєвих умов у Криму, включно зі справедливим і недискримінаційним розподілом водних ресурсів серед цивільного населення. Кримських татар уперше в серії резолюцій щодо України названо корінним народом Криму, РФ закликано поважати відповідні права корінних народів України, встановлені у Декларації ООН про права корінних народів 2007 р. Серед міжнародних переговорних майданчиків для сприяння поліпшенню ситуації з правами людини на півострові згадано Міжнародну кримську платформу, до участі в якій закликали всіх держав-членів²⁵.

Проект представили 29 країн²⁶. Резолюцію ухвалили 65 голосами “за”, проти неї проголосували 25 держав (зокрема, Вірменія, Білорусь, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан), утрималися 85 (Бразилія, Нігерія, ПАР, Таджикистан та ін.)²⁷.

Резолюція 2022 р. містить нові положення: вказівку на використання території Криму для подальшої агресії РФ та спроби незаконної анексії Херсонської і Запорізької областей; засудження розпалювання ненависті в РФ до України й українців, ПЦУ, кримських татар, мусульман, Свідків Єгови, громадських активістів, поширення закликів щодо звіrstв проти українців у ЗМІ; поширення дезінформації, спрямованої на виправдання агресії проти України, зокрема через систему освіти; ухвалення нового законодавства РФ, спрямованого на відмовлення мешканців Криму від мирних протестів; так звані фільтраційні процедури щодо переміщених осіб; перенесення досвіду окупації Криму на інші території України, що перебувають під “тимчасовим військовим контролем” РФ, силове утримання яких є незаконним та їх має бути негайно повернуто Україні; невиконання РФ тимчасового наказу Міжнародного суду ООН 2022 р. (щодо припинення бойових дій тощо). Від РФ вимагають: негайно припинити її агресію й без умов вивести свої збройні сили з міжнародно визнаної території України; припинити перешкоджання мешканцям Криму, зокрема українцям і кримським татарам, у культурному житті їхніх громад; припинити кримінальне переслідування мешканців Криму за опір призову і мобілізації до збройних сил РФ; скасувати рішення щодо спрощеної процедури набуття громадянства РФ для дітей-сиріт і дітей, що залишилися без батьківської опіки; припинити переміщення українських дітей на територію РФ, вжити всіх належних дій для їх безпечного

²⁵ Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Resolution 76/179 adopted by the General Assembly on 16 December 2021.

²⁶ Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Draft resolution A/C.3/76/L.29. 28 October 2021.

²⁷ United Nations General Assembly. Seventy-sixth session. 53rd plenary meeting. Official records. A/76/PV.53. 16 December 2021.

повернення та возз'єднання сімей. Низку положень попередніх резолюцій щодо незаконних дій РФ у цьому документі було поширено на всі окуповані нею території України²⁸.

Проект резолюції представили 44 країни²⁹. Її підтримали 82 держави, проти проголосували 14 (Білорусь, Китай, Казахстан та ін.), утрималися від голосування 80 (Вірменія, Бразилія, Індія, Киргизстан, Нігерія, ПАР, Таджикистан та ін.)³⁰.

*Засудження агресії РФ на морі й мілітаризації Криму
в резолюціях 2018–2021 рр.*

17 грудня 2018 р. ГА ООН розпочала серію нових серійних резолюцій – “Проблема мілітаризації АР Крим та м. Севастополя, Україна, а також частин Чорного моря і Азовського моря”. Головним мотивом розроблення і розгляду документа став напад РФ на три кораблі Військово-морських сил України у Чорному морі 25 листопада 2018 р., обстріл, пошкодження і захоплення кораблів, поранення і захоплення у полон їхніх екіпажів – перший випадок збройної агресії РФ проти України, здійснений відкрито. Резолюція посилається на принцип незастосування сили або погрози силою в міжнародних відносинах, підтверджується територіальна цілісність України у межах міжнародно визнаних кордонів, засуджується “тимчасова окупація” РФ Криму, проголошується невизнання його анексії, закликає РФ до негайного припинення окупації. Але основні положення резолюції – це висловлення занепокоєння і протесту щодо: незаконності перебування військ РФ у Криму, яке ‘підриває безпеку і стабільність сусідніх країн та Європейського регіону’; зростаючої мілітаризації півострова, яка виявляється, серед іншого, у розміщенні носіїв ядерної зброї й численних навчаннях, що також матиме ‘суттєві довготривалі негативні наслідки для навколишнього середовища регіону’; мілітаризації Чорного моря поблизу Криму й Азовського моря; ‘загрозливого зростання напруженості й невинуватого застосування сили’ РФ щодо українських військових кораблів та їх екіпажів у Керченській протоці; порушення Росією навігаційних прав і свобод; будівництва й експлуатації Керченського мосту, який уможлиблює подальшу мілітаризацію Криму; залякування з боку РФ торговельних суден і обме-

²⁸ Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Resolution 77/229 adopted by the General Assembly on 15 December 2022.

²⁹ Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. Draft resolution A/C.3/77/L.35. 1 November 2022.

³⁰ United Nations General Assembly. Seventy-seventh session. 54th plenary meeting. Official records. A/77/PV.54. 15 December 2022.

ження міжнародного судноплавства³¹. Ініціаторами і “спонсорами” резолюції стали 48 держав³².

Іран та Сирія запропонували для голосування поправки (доповнення) до проекту резолюції, що закликали Україну та РФ до стриманості й уникнення “войовничої риторики”, зокрема, закликів до руйнації критичної інфраструктури (за змістом проекту резолюції могло йтися насамперед про Керченський міст); до проведення розслідування “інциденту” з метою притягнення до відповідальності винних (зважаючи на весь зміст проекту резолюції, напад РФ на українські кораблі мав бути кваліфікований як інцидент, а розслідування – як частина сфабрикованого РФ процесу щодо екіпажів цих кораблів). Проект містив твердження, що “інцидент та наступні заходи” (тобто напад, пошкодження і захоплення кораблів, захоплення членів екіпажів та поранення частини з них) не впливає на імплементацію обов’язкових рішень, ухвалених в ООН (могло йтися про схвалення Мінських угод Резолюцією Ради Безпеки ООН (далі – РБ ООН) 2202 (2015) від 17 лютого 2015 р.)³³.

Проект резолюції попередньо розглядав III комітет ГА ООН. Проекти резолюції та поправок до неї стали предметом активного обговорення на сесії ГА ООН. Цікаво, що представник України С. Кислиця запропонував розглядати проект резолюції як важливе рішення з необхідністю для його схвалення кваліфікованою більшістю у дві третини держав, які візьмуть участь у голосуванні (очевидно маючи на увазі положення статей 83 і 84 Регламенту роботи ГА ООН), і це без заперечень підтримали присутні³⁴.

Проект поправок до проекту резолюції відхилили: їх підтримали 25 держав (включно з Білоруссю, Китаєм, Казахстаном, Нігерією), проти проголосували 64, утрималися від голосування 60 (включно з Індією, Киргизстаном, ПАР). Саму ж резолюцію було схвалено: підтримало 66 держав, проти проголосували 19 (зокрема, Вірменія, Білорусь, Узбекистан), утрималися 72 (зокрема, Бразилія, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан, Нігерія, ПАР)³⁵.

Резолюція 2019 р. мала суттєво більший обсяг, тут було додано: посилення на резолюцію ГА ООН “Визначення агресії” 1974 р.; занепокоєння і засудження щодо встановлення РФ контролю щодо ‘ядерних об’єктів

³¹ Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. Resolution 73/194 adopted by the General Assembly on 17 December 2018.

³² Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. Draft resolution A/73/L.47. 5 December 2018.

³³ A/73/L.68. Iran (Islamic Republic of) and Syrian Arab Republic: amendment to draft resolution A/73/L.47 Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. 13 December 2018.

³⁴ United Nations General Assembly. Seventy-third session. 56th plenary meeting. Official records. A/73/PV.56. 17 December 2018.

³⁵ Ibid.

і матеріалів у Криму³⁶; використання шкільної освіти в Криму для підготовки учнів до служби у збройних силах РФ; дестабілізації економіки та соціальних послуг, зокрема у прибережних регіонах України, через побоювання щодо безпеки і розгортання військ у Чорноморсько-Азовському регіоні; використання РФ захоплених українських військових заводів у Криму; обмеження судноплавства у Керченській протоці через побудову Керченського мосту, а також шляхом залякування та незаконного регулювання, що, зокрема, погіршує економічну і соціальну ситуацію в наближених регіонах України; відвідування окупованого Криму представниками влади РФ. Висловлено заклики до РФ: повернути обладнання та зброю із захоплених і згодом повернутих українських кораблів; повернути всіх незаконно затриманих громадян України. Державичлени й міжнародні організації закликають співпрацювати з ООН, щоби 'заохочувати і підтримувати зусилля, спрямовані на припинення російської окупації Криму якомога швидше, і утримуватися від будь-якої співпраці з РФ, несумісної з цією метою', а через утриматися від відвідування окупованого Криму без узгодження з Україною³⁶.

Проект резолюції представили 39 держав³⁷. Її підтримала 62 держави, 19 проголосувало "проти" (зокрема, Вірменія, Білорусь, Китай, Киргизстан) і 67 утрималися від голосування (зокрема, Бразилія, Індія, Казахстан, Нігерія, ПАР)³⁸.

У резолюції 2020 р. були внесені невеликі уточнення і нові положення. Зокрема, засуджувалися: призов Росією на військову службу мешканців Криму, які зберігають громадянство України; заснування на півострові військових навчальних закладів РФ та курсів допризовної військової підготовки в школах; будівництво військових кораблів у Криму; небезпечне збільшення напруженості та невиправданого застосування сили РФ щодо України на морі, включно з перешкоджанням міжнародному судноплавству³⁹.

Проект резолюції представили 42 держави⁴⁰. Його підтримали 63 країни, проти проголосували 17 (зокрема, Вірменія, Білорусь, Китай, Киргизстан), утрималися 62 (Бразилія, Індія, Казахстан, Нігерія, ПАР та ін.).

³⁶ Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. Resolution 74/17 adopted by the General Assembly on 9 December 2019.

³⁷ Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. Revised draft resolution: addendum A/74/L.12/Rev.1/Add.1. 9 December 2019.

³⁸ United Nations General Assembly. Seventy-fourth session. 41st plenary meeting. Official records. A/74/PV.41. 9 December 2019.

³⁹ Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. Resolution 75/29 adopted by the General Assembly on 7 December 2020.

⁴⁰ Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. Revised draft resolution: addendum A/75/L.38/Rev.1/Add.1. 7 December 2020.

Розгляд проєкту супроводжувався обґрунтуваннями позиції щодо голосування представниками багатьох держав⁴¹.

Резолюція 2021 р. містила деякі нові положення. Зокрема, це засудження дестабілізації міжнародних режимів контролю щодо озброєнь внаслідок окупації Криму та масового переміщення туди російських озброєнь і військ; блокування торговельного судноплавства до українських портів і риболовлі (й ухвалення нового законодавства, яке створює для цього підстави); розширення баз військово-морського флоту РФ у Криму; розгортання підрозділів збройних сил і безпекових органів для контролю захоплених морських нафтових і газових платформ, які належать Україні, і таким чином також експлуатації українських природних ресурсів і обмеження доступу України до її морських просторів. Резолюція містила також підтримку діяльності Кримської платформи, спрямованої на мирну деокупацію півострова⁴².

Проєкт представили 44 держави⁴³. Її ухвалення супроводжувалося численними деклараціями держав із поясненням мотивів їх голосування. Її підтримало 62 голоси проти 22 (Вірменія, Білорусь, Китай, Киргизстан та ін.), а 57 країн утрималися від голосування (Бразилія, Індія, Казахстан, Нігерія та ін.)⁴⁴.

Комплекс резолюцій надзвичайної спеціальної сесії ГА ООН 2022–2023 рр.

Нова стадія агресії РФ проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 р., викликала обговорення й ухвалення нових резолюцій на одинадцятій надзвичайній спеціальній сесії ГА ООН. Її було скликано згідно з резолюцією 2623 (2022) РБ ООН від 27 лютого 2022 р. – у зв'язку з 'відсутністю одностайності її постійних членів на 8979 засіданні, що не дало змоги виконувати її основний обов'язок щодо підтримання міжнародного миру і безпеки'⁴⁵. Зокрема, РБ ООН передала на розгляд ГА питання про рішення щодо листа ще від 28 лютого 2014 р. від постійного представника України в ООН, де вимагалось розглянути питання щодо безпекової ситуації в Україні.

Важливо, що усі питання під час цієї сесії розглядалися за спеціальною процедурою, передбаченою в частинах 2 і 3 ст. 18 Статуту ООН –

⁴¹ United Nations General Assembly. Seventy-fifth session. 36th plenary meeting. Official records. A/75/PV.36. 7 December 2020.

⁴² Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. Resolution 76/70 adopted by the General Assembly on 9 December 2021.

⁴³ Problem of the militarization of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine, as well as parts of the Black Sea and the Sea of Azov. Draft resolution: addendum A/76/L.22/Add.1. 9 December 2021.

⁴⁴ United Nations General Assembly. Seventy-sixth session. 48th plenary meeting. Official records. A/76/PV.48*. 9 December 2021.

⁴⁵ Resolution 2623 (2022) adopted by the Security Council at its 8980th meeting, on 27 February 2022.

тобто, у цьому випадку, як рішення з важливого питання – ‘рекомендації щодо підтримки міжнародного миру й безпеки’, а відповідно, передбачає ухвалення кваліфікованою більшістю (щонайменше двома третинами голосів представників держав, які присутні на засіданні й беруть участь у голосуванні). Під час кожного голосування цю спеціальну процедуру пропонувала Голова ГА ООН і схвалювали представники держав-членів одностайно. Одинадцять надзвичайну сесію ГА ООН не було завершено в певний термін, у ній лише оголошувалися перерви, засідання відновлювалися за зверненнями груп держав і відбувалися у 2022 і 2023 рр.

2 березня 2022 р. було ухвалено резолюцію “Агресія проти України”. Документ посилається на відому резолюцію ГА ООН 1950 р. “Єднання заради миру”, ухвалену так само в умовах неможливості досягнення одностайності постійних членів РБ ООН⁴⁶, на резолюцію 1974 р. “Визначення агресії” та ін. У документі засуджується “спеціальна воєнна операція” РФ в Україні як застосування сили однією країною проти іншої, що суперечить Статуту ООН, це визнається агресією; вказується на безпрецедентний для останніх десятиліть у Європі за своїми масштабами характер військового наступу, що викликає ‘необхідність невідкладних дій для збереження цього покоління від жаху війни’; засуджується участь Білорусі у здійсненні агресії. ГА ООН підтвердила відданість держав-членів суверенітету, незалежності, єдності та територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах, включно з територіальними водами. Від РФ вимагають: негайно припинити застосування сили щодо України й утриматися від подальших незаконних погроз силою чи застосування сили проти будь-якої держави-члена; негайно, повністю і без жодних умов вивести її збройні сили з території України; скасувати рішення щодо визнання “незалежності” окремих районів Донецької та Луганської областей. РФ та Україну закликають до дотримання Мінських угод, повернення до роботи в Нормандському форматі й Тристоронній контактній групі для реалізації цих угод; дотримання норм міжнародного гуманітарного права, і зокрема до забезпечення доступу населення до гуманітарної допомоги та захисту цивільного населення й медичного персоналу; ‘негайного мирного вирішення конфлікту через політичний діалог, переговори, посередництво та за допомогою інших мирних засобів’. Висловлюється занепокоєння і засудження щодо: нападів військ РФ на цивільні об’єкти та цивільних осіб; приведення РФ своїх підрозділів, оснащених ядерною зброєю, у підвищену бойову готовність; погіршення гуманітарної ситуації в Україні й навколо неї із збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб та біженців, які потребують гуманітарної допомоги; потенційного впливу конфлікту на глобальну продовольчу

⁴⁶ Uniting for peace. Resolution 377 (V) adopted by the General Assembly on 3 November 1950.

безпеку, зважаючи на значення українського аграрного експорту, а також на енергетичну безпеку⁴⁷.

Проект резолюції представили 96 держав⁴⁸. В обговоренні взяли участь представники 52 держав – членів Європейського Союзу, двох держав-спостерігачів та однієї міжнародної організації. Резолюцію підтримала 141 держава (включно з Бразилією, Мексикою, Нігерією, Сербією), проти проголосували 5 (Білорусь, КНДР, Еритрея, РФ, Сирія), а 35 утрималися від голосування (зокрема, Вірменія, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан, ПАР, Таджикистан та ін.)⁴⁹.

24 березня 2022 р. ухвалили резолюцію “Гуманітарні наслідки агресії проти України”. Окрім положень, наявних у інших попередніх резолюціях ГА ООН, у цьому документі зазначається, що військове вторгнення РФ до України має небачені протягом останніх десятиліть у Європі гуманітарні наслідки. Вказується, зокрема, на облогу й обстріли з повітря густонаселених міст України, обстріли цивільних осіб, включно із журналістами, цивільних об’єктів, таких як школи та інші заклади освіти, системи водопостачання і каналізації, медичні заклади та медичний транспорт, евакуаційні колони, викрадання місцевих посадовців, напади на приміщення дипломатичних місій та культурні об’єкти, велику кількість загиблих цивільних осіб, зростання кількості внутрішньо переміщених осіб і біженців, які потребують гуманітарної допомоги. Засуджується невибірковість і диспропорційність нападів, включно з обстрілами і використанням вибухової зброї. Від сторін конфлікту вимагається повне дотримання норм міжнародного гуманітарного права⁵⁰. Проект резолюції представило 90 держав⁵¹.

Альтернативний проект резолюції представила ПАР. Її представник визнав формування гуманітарної кризи в Україні, і вказав на те, що (не названий) ‘контекст, який дав підстави для її виникнення та порушення Статуту ООН та міжнародного права, не повинен ігноруватися’, а територіальну цілісність і суверенітет України мають поважати, але заявив, що для авторів першого проекту відповідь на цю кризу вторинна, а головною є геополітичні цілі, проект заангажований і заполітизований. Метою ж резолюції щодо “конфлікту в Україні” має бути завершення війни через заклик до припинення військових дій та добрі послуги ООН⁵².

⁴⁷ Aggression against Ukraine. Resolution ES-11/1 adopted by the General Assembly on 2 March 2022.

⁴⁸ Aggression against Ukraine. Draft resolution A/ES-11/L.1. 1 March 2022.

⁴⁹ United Nations General Assembly. Eleventh Emergency Special session. 5th plenary meeting. Official records. A/ES-11/PV.5. 2 March 2022.

⁵⁰ Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine. Resolution ES-11/2 adopted by the General Assembly on 24 March 2022.

⁵¹ Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine. Draft resolution A/ES-11/L.2. 21 March 2022.

⁵² United Nations General Assembly. Eleventh Emergency Special session. 9th plenary meeting. Official records. A/ES-11/PV.9. 24 March 2022.

Цей альтернативний проєкт частково повторював положення проаналізованої вище резолюції ГА ООН від 2 березня 2022 р. і першого проєкту резолюції щодо гуманітарних наслідків агресії проти України, але мав назву “Гуманітарна ситуація, що є наслідком конфлікту в Україні” і за своїм змістом був абстрактним, наповненим загальними закликами до дотримання неназваними “всіма сторонами конфлікту” норм і принципів гуманітарного права та негайного припинення військових дій з подальшим дипломатичним вирішенням конфлікту, а також до завершення надзвичайної спеціальної сесії ГА ООН. Як вказав під час дебатів представник України С. Кислиця, цей проєкт здебільшого повторював проєкт резолюції, представлений РФ у РБ ООН (S/PV.9002), який під час голосування підтримали тільки РФ і ще одна держава – член РБ ООН⁵³.

Основний проєкт підтримало 140 держав (включно з Бразилією і Нігерією), проти проголосувало 5 (Білорусь, КНДР, Еритрея, РФ, Сирія), утрималися від голосування 38 (зокрема, Вірменія, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан, ПАР, Таджикистан, Узбекистан та ін.). Після цього на пропозицію представника України було поставлено на голосування не сам альтернативний проєкт, а доцільність його розгляду. ГА ООН вирішила його не розглядати (67 держав проти, 50 – за, 36 – утрималися)⁵⁴.

7 квітня 2022 р. ГА ООН ухвалила резолюцію про призупинення членства РФ у Раді ООН з прав людини. Причиною, на яку вказує документ, стало грубе й систематичне порушення прав людини (передбачено у резолюції ГА ООН 60/251 від 15 березня 2006 р.) під час агресії РФ проти України⁵⁵. Проєкт резолюції представили 58 держав⁵⁶. Він став предметом дуже активного декларування позицій державами-членами до і після голосування. Резолюцію підтримали 93 держави, проти проголосували 24 (Білорусь, Китай, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан та ін.), а 58 утрималися від голосування (Бразилія, Індія, Нігерія, ПАР та ін.). Після голосування на тому ж засіданні ГА ООН представник РФ заявив про рішення цієї держави взагалі припинити членство у Раді ООН з прав людини (малося на увазі дострокове припинення членства РФ як обраної державою-членом на визначений термін, але не відмова від обрання до Ради у майбутньому)⁵⁷.

⁵³ Humanitarian situation emanating out of the conflict in Ukraine. Draft resolution A/ES-11/L.3. 22 March 2022.

⁵⁴ United Nations General Assembly. Eleventh Emergency Special session. 9th plenary meeting. Official records. A/ES-11/PV.9. 24 March 2022.

⁵⁵ Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council. Resolution ES-11/3 adopted by the General Assembly on 7 April 2002.

⁵⁶ Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council. Draft resolution A/ES-11/L.4. 6 April 2022.

⁵⁷ United Nations General Assembly. Eleventh Emergency Special session. 9th plenary meeting. Official records. A/ES-11/PV.10. 7 April 2022.

12 жовтня 2022 р. було ухвалено резолюцію “Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН”. За назвою і частково за змістом цей документ базується на резолюції ГА ООН 68/262 від 27 березня 2014 р. “Територіальна цілісність України”, але містить важливі новації. Зокрема, наголошується, що частини Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей перебувають ‘під тимчасовим військовим контролем Російської Федерації, що є результатом агресії, яку здійснено в порушення суверенітету, політичної незалежності та територіальної цілісності України’, щодо цих територій здійснено спробу анексії. Проголошується незаконність і несумісність із Статутом ООН визнання РФ незалежності так званих “ДНР” та “ЛНР” 21 лютого 2022 р. та включення чотирьох областей України до складу РФ 29 вересня 2022 р., як і “референдумів” 23–27 вересня. Ці дії та рішення ‘є нікчемними згідно з міжнародним правом і не створюють підстав для жодного перегляду статусу цих регіонів України’. Держави-члени закликають не визнавати такі спроби РФ. Від РФ вимагається негайно та без умов скасувати свої рішення від 21 лютого й 29 вересня 2022 р. та вивести свої військові підрозділи з території України в її міжнародно визнаних кордонах. Проголошено підтримку зусиль генерального секретаря ООН, держав-членів та міжнародних організацій, спрямованих на деескалацію ситуації і мирне вирішення конфлікту, яке б передбачало повагу до суверенітету та територіальної цілісності України та відповідало б принципам Статуту ООН⁵⁸.

Проект резолюції представили 76 держав⁵⁹. Її підтримало 143 держави (включно з Бразилією, Нігерією), проти проголосувало 5 (Білорусь, КНДР, Нікарагуа, РФ, Сирія), а 35 утрималися (Вірменія, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан, ПАР, Таджикистан, Узбекистан та ін.)⁶⁰.

Резолюція від 14 листопада 2022 р. “Забезпечення відповідальності та репарацій за агресію проти України” стала цілковито новою за своїм предметом. Документ посилається, зокрема, на резолюцію ГА ООН від 16 грудня 2005 р. “Основні принципи та настанови щодо права на відповідальність і репарації для жертв грубих порушень міжнародного права прав людини та суттєвих порушень міжнародного гуманітарного права”. У резолюції вказується, що наслідками агресії РФ проти України стали людські втрати, переміщення цивільних осіб, руйнування інфраструктури та природних ресурсів, втрата публічної та приватної власності, економічна катастрофа. Тому РФ має бути притягнута до від-

⁵⁸ Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations. Resolution ES-11/4 adopted by the General Assembly on 12 October 2022.

⁵⁹ Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations. Draft resolution A/ES-11/L.5. 7 October 2022.

⁶⁰ United Nations General Assembly. Eleventh Emergency Special session. 14th plenary meeting. Official records. A/ES-11/PV.14. 12 October 2022.

повідальності за всі порушення міжнародного права в Україні чи щодо неї. РФ має відповідати за всі свої міжнародно-протиправні дії, включно із самою агресією, і це має, зокрема, передбачати репарації за спричинену цими діями шкоду будь-якого характеру (“*the injury, including any damage*”). Визнається необхідність утворення для цього у співпраці з Україною міжнародного механізму забезпечення репарацій за спричинені РФ пошкодження, втрати й шкоду. Рекомендується створення державами-членами у співпраці з Україною міжнародного реєстру спричиненої шкоди, що має фіксувати в документальній формі докази та претензії фізичних і юридичних осіб та України як держави, сприяти збиранню доказів та координувати його⁶¹.

Проект резолюції представило 57 держав⁶². Обґрунтовуючи необхідність її ухвалення, представник України С. Кислиця звернувся до досвіду репарацій після Другої світової війни та агресії Іраку проти Кувейту. Проект документа став предметом масового представлення позицій держав-членів та їхніх груп, а також спостерігачів – держав і міжнародних організацій. Резолюцію ухвалили 94 голосами, проти 14 (Багами, Білорусь, Центральноафриканська Республіка, Китай, Куба, КНДР, Еритрея, Ефіопія, Іран, Малі, Нікарагуа, РФ, Сирія), а 73 держави утрималися (зокрема, Вірменія, Бразилія, Індія, Казахстан, Киргизстан, Нігерія, ПАР, Таджикистан, Узбекистан)⁶³.

Найсвіжішою з цієї серії стала резолюція ГА ООН “Принципи Статуту ООН, що лежать в основі всеосяжного, справедливого і тривалого миру в Україні”, ухвалена 23 лютого 2023 р. Порівняно з попередніми резолюціями ця містила кілька важливих нових положень, і насамперед саме визначення параметрів миру, закладене в назві й кілька разів повторене у тексті з уточненням ‘включно з принципами суверенної рівності й територіальної цілісності держав’, а також наголос на ‘забезпеченні відповідальності за найбільш тяжкі, згідно з міжнародним правом, злочини, вчинені на території України, через належні, чесні та незалежні розслідування й покарання на національному чи міжнародному рівні й забезпечення справедливості для всіх жертв та попередженні майбутніх злочинів’. Підкреслюється, що діяльність щодо досягнення миру в Україні має враховувати глобальний вплив війни на продовольчу безпеку, енергетику, фінанси, екологічну та ядерну безпеку. Документ містить заклик до, зокрема: припинення військових дій; утримання “в’язнів війни” відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, всеосяжний обмін ними; звільнення всіх незаконно утримуваних, інтернованих, пере-

⁶¹ Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine. Resolution ES-11/5 adopted by the General Assembly on 14 November 2022.

⁶² Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine. Draft resolution A/ES-11/L.6. 7 November 2022.

⁶³ United Nations General Assembly. Eleventh Emergency Special session. 15th plenary meeting. Official records. A/ES-11/PV.15. 14 November 2022.

міщених і депортованих осіб, включно з дітьми; припинення нападів на критичну інфраструктуру й цивільні об'єкти України⁶⁴. Проект резолюції представили 75 держав⁶⁵. Її ухвалили, за неї проголосувала 141 країна, проти – 7 (Білорусь, КНДР, Еритрея, Малі, Нікарагуа, РФ, Сирія), а 32 утрималися від голосування (зокрема, Вірменія, Китай, Індія, Казахстан, Киргизстан, ПАР, Таджикистан, Узбекистан та ін.)⁶⁶.

Перед розглядом проекту резолюції Білорусь (із пізнішою підтримкою Нікарагуа) представила пропозиції щодо змін у ньому. Перша пропозиція зводилася до того, щоби з тексту було знято вказівки на “рік повномасштабного вторгнення до України”, “агресію РФ проти України”, а також вимогу щодо виведення російських військ з України. Натомість було запропоновано визначати сутність подій просто як “військові дії в Україні”. Також пропонувалося засудити висловлювання певних лідерів Нормандської контактної групи щодо їх справжніх намірів при розробці Комплексу заходів для реалізації Мінських угод, які [наміри] були несумісні з ціллю мирного вирішення конфлікту в окремих районах Донецької та Луганської областей України⁶⁷. Пропозицію було відхилено: за неї проголосувало 11 держав (Білорусь, Куба, КНДР, Еритрея, Ефіопія, Малі, Нікарагуа, РФ, Судан, Сирія, Зімбабве), проти – 94, утрималося – 56.

Друга пропозиція зводилася до, зокрема: висловлення занепокоєння щодо постачання третіми сторонами зброї до “зони конфлікту”, що перешкоджає перспективам сталого миру, і заклику до держав-членів утриматися від таких поставок; заклику до початку мирних переговорів; заклику до держав-членів звернутися до корінних причин конфлікту в Україні й навколо неї, включно із законними побоюваннями щодо безпеки держав-членів⁶⁸. Цю пропозицію також відхилили: за неї проголосувало 15 держав (Ангола, Білорусь, Китай, Куба, КНДР, Єгипет, Еритрея, Ефіопія, Гондурас, Іран, Малі, Нікарагуа, РФ, Сирія, Зімбабве), проти – 91, утрималося – 52.

Висновки. За змістом “українські” резолюції ГА ООН 2014–2023 рр. можна поділити на три групи: 1) резолюція “Територіальна цілісність України” 2014 р.; 2) резолюції 2016–2021 рр.; 3) резолюції 2022–2023 рр.

Дуже коротку резолюцію ГА ООН “Територіальна цілісність України” було представлено до розгляду 24 березня 2014 р. – тоді, коли перспекти-

⁶⁴ Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine. Resolution ES-11/6 adopted by the General Assembly on 23 February 2023.

⁶⁵ Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine. Draft resolution A/ES-11/L.7. 16 February 2023.

⁶⁶ United Nations General Assembly. Eleventh Emergency Special session. 19th plenary meeting. Official records. A/ES-11/PV.19. 23 February 2023.

⁶⁷ Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine. Draft amendment to draft resolution A/ES-11/L.7. A/ES-11/L.8. 21 February 2023.

⁶⁸ Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine. Draft amendment to draft resolution A/ES-11/L.7. A/ES-11/L.9. 21 February 2023.

ви розвитку агресії проти РФ ще не були зрозумілі, а російська пропаганда значною мірою впливала на інформаційне поле. У цьому документі відсутня чітка кваліфікація “ситуації” в Криму як міжнародного чи внутрішнього конфлікту. Сторони конфлікту не названі, Україна фактично закликає до належного захисту прав національних меншин та організації політичного (а не міжнародного) діалогу, інші держави закликають до утримання від втручання в конфлікт, а РФ взагалі безпосередньо не згадується. Проте як у назві, так і в змісті резолюції наголошено на принципі територіальної цілісності України, засуджується “референдум” у Криму і не визнаються його результати (тобто, і “незалежність” Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, і їхня анексія РФ – але без прямої вказівки на це), міститься посилання на принципи невизнання територіальних змін, що стали результатом погрози силою або застосування сили, та вирішення міжнародних спорів мирними засобами. Очевидно, саме такий половинчастий і не до кінця визначений характер резолюції міг забезпечити їй доволі переконливу підтримку держав – членів ООН. Але й у таких умовах необхідної РФ легалізації “референдуму” як нібито реалізації права “народу Криму” на самовизначення не відбулося. Територіальну цілісність України було підтверджено, але резолюція не створила нормативну основу для запровадження якихось заходів проти РФ на глобальному рівні.

Протягом 2016–2022 рр. ГА ООН ухвалювала щорічні резолюції щодо ситуації з правами людини в Криму, а у 2018–2021 рр. – також щодо мілітаризації Криму, Чорного й Азовського морів. Попри відмінність предмета резолюцій, їх зміст багато в чому подібний й певні положення переходили від однієї групи документів до іншої й навпаки. Із кожним роком вони ставали докладнішими, охоплюючи дедалі більше коло порушень міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права з боку РФ, а також занепокоєння порушенням нею режимів контролю за озброєннями. Для всіх цих резолюцій характерні однозначне визнання режиму тимчасової окупації та спроби анексії щодо Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, вимога негайного виведення військ РФ із території України та військово-морських сил РФ із територіальних вод України, кваліфікація дій РФ як триваючої агресії. Усі резолюції були підтримані достатньою кількістю держав-членів, але кількість голосів “за” до 2022 р. була нижчою, ніж кількість держав, які утрималися від голосування, і загалом із року в рік підтримка цих актів поступово падала. Слід додати, що значна кількість держав (як, наприклад, Азербайджан) послідовно уникали не лише голосування, а й присутності в залі під час нього. Одного разу (резолюція щодо мілітаризації 2018 р.) Україна навіть наполягла на ухваленні резолюції кваліфікованою більшістю як “важливого рішення” (згідно зі ст. 18 Статуту ООН). Формальне ухвалення всіх резолюцій дало

зможу застосувати низку заходів окремими регіональними організаціями, спрямованих на підтримку України й проти РФ. Але підтримка цих резолюцій не була достатньо переконливою для сприйняття цих актів як волі більшості держав світу, справді “важливого рішення” і підстави для якихось суттєвих заходів на глобальному рівні. Недостатньо переконливим, хоч і позитивним та формально найкращим, був і результат голосування за резолюцію про права людини в Криму в 2022 р., а проєкт резолюції про мілітаризацію того року взагалі не було запропоновано.

Комплекс резолюцій 2022–2023 рр. щодо протидії агресії РФ проти України, наслідків цієї агресії та забезпечення відповідальності за неї принципово відрізнявся від попередніх актів за своїм характером, змістом і рівнем підтримки. Усі вони, окрім згаданої резолюції про ситуацію з правами людини в Криму, були ухвалені на одинадцятій надзвичайній спеціальній сесії ГА ООН, роботу якої й досі не завершено. Підставою для проведення цієї сесії стало рішення РБ ООН про передання на розгляд ГА ООН питання щодо безпекової ситуації в Україні, порушеного ще у 2014 р. Саме собою таке передання є рідкісним явищем, передбачає визнання з боку РБ ООН своєї нездатності виконати покладений на неї статутний обов’язок щодо підтримки міжнародного миру і безпеки. На відміну від рішень по суті, рішення щодо передання питання на розгляд ГА вважається процедурним і не передбачає можливості застосування права вето постійними членами РБ ООН.

Формально передання розгляду питання не означає передання РБ ООН своїх повноважень щодо ухвалення обов’язкових для держав-членів рішень у сфері підтримки міжнародного миру і безпеки. І все ж це означає, що вирішення певного питання від імені ООН стає прерогативою іншого органу цієї організації, а саме ГА. І це передбачає доволі широке розуміння рекомендаційних повноважень ГА ООН і характеру заходів, які вона рекомендує. Крім того, це принципово розширює аспекти певного питання, що можуть бути розглянуті ГА ООН. Адже поки питання міжнародного миру й безпеки обговорювалося в РБ ООН, ГА не мала повноважень розглядати його по суті, повинна була обмежитися лише окремими його побічними аспектами (наприклад, права людини).

Слід зазначити, що резолюції цієї надзвичайної сесії ГА ООН безпосередньо посилаються на резолюцію “Єднання заради миру” 1950 р., і мають для цього всі можливі підстави, адже не вступають, як у 1950 р., у конфлікт із повноваженнями РБ ООН. ГА ООН легітимно взяла на себе вирішення питань щодо агресії РФ в Україні, хоча й за допомогою більш обмежених, ніж у РБ ООН, засобів. Серед іншого, згідно з тлумаченням у резолюції 1950 р., яку було жорстко критиковано, але ніколи не скасовано й не оспорено, це може передбачати: встановлення фактів та їх юридичну кваліфікацію, викриття агресора, рекомендацію державам-членам

невідкладних колективних заходів, включно із санкціонуванням створення і використання колективних збройних сил від імені ООН.

Особливе значення комплексу резолюцій, прийнятих на надзвичайній сесії 2022–2023 рр., підкреслює також їх ухвалення кваліфікованою більшістю (дві третини) від кількості присутніх представників держав і кількості тих, хто взяв участь у голосуванні. Окрім резолюції, присвяченої призупиненню членства РФ у Раді ООН з прав людини, причини чого визначені досить нечітко й загально, інші п'ять резолюцій стосувалися безпосередньо агресії РФ проти України та її наслідків.

Ці п'ять резолюцій кваліфікують дії РФ як агресію, що триває, а також спробу анексії, а дії Білорусі – як співучасть в агресії. Незаконні утворення на території України, які потім було включено до складу РФ, визнаються такими, що перебувають під тимчасовим військовим контролем РФ, “референдуми” щодо їх незалежності та рішення щодо їх включення до складу РФ визнано нікчемними. Заклик у першій із цих резолюцій (від 2 березня 2022 р.) щодо повернення до Мінських угод у наступних актах уже не повторюється. Натомість проголошено, що всеосяжний, справедливий і тривалий мир можна встановити лише на основі відновлення територіальної цілісності України, і він має також передбачати покарання за найбільш тяжкі згідно з міжнародним правом злочини. Усі ці положення здобули підтримку не менш ніж 140 держав під час голосування при мінімальній кількості (5–7) голосів проти. Резолюція, присвячена забезпеченню відповідальності та репарацій за здійснення агресії РФ, здобула меншу, хоча й цілком достатню для її ухвалення підтримку. Вона передбачає відповідальність РФ за будь-яку шкоду, спричинену її агресією проти України, створення реєстру цієї шкоди та не визначеного докладно міжнародного механізму для притягнення РФ до відповідальності й забезпечення репарацій.

Має значення й те, що було переконливо відхилено альтернативні пропозиції ПАР, Білорусі й Нікарагуа, що зводилися до, зокрема: виведення РФ з-під відповідальності, виправдання її дій з посиланням на нібито переростання конфлікту в Україні з внутрішнього на конфлікт за участю третьої держави, а також на вимушеність дій РФ, зумовлених її побоюваннями за свою безпеку; заклику до припинення постачання зброї Україні й припинення бойових дій згідно з актуальною на цей момент лінією фронту.

Важливо також, що розгляд проєктів резолюцій ГА ООН відобразив особливості сучасної політичної ситуації у світі й тенденції її розвитку, що має значення для визначення пріоритетів зовнішньої політики України. Тому я не випадково вказав результати голосування деяких держав, які не підтримали ухвалення цих актів – зокрема, частини пострадянських країн (членів Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ)

та Узбекистану), а також найбільших за чисельністю й помітних в економічному плані держав “глобального Півдня” – Китаю, Індії, Нігерії, Бразилії, ПАР. За зміною в їх голосуванні можна прослідкувати деякі тенденції – щодо подальшого поступового розширення цих груп держав і суттєвого зменшення офіційної підтримки РФ більшістю з них, особливо в умовах її повномасштабного вторгнення в Україну.

Безумовно, усе викладене дає підстави для реалізації положень резолюцій ГА ООН для цілей боротьби з агресією РФ проти України й притягнення РФ до відповідальності за вчинені злочини й заподіяну шкоду.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Kresin O, ‘Pytannia shchodo kharakteru rezoliutsii Heneralnoi Asamblei OON u doktryni mizhnarodnoho prava’ (2022) 11 Pravo Ukrainy 128–47 (in Ukrainian).
2. Kresin O, ‘Kharakter povnovazhen ta aktiv Heneralnoi Asamblei OON: statutni polozhennia ta evoliutsiia yikh tлумachennia’ (2022) 7 Pravo Ukrainy 112–6 (in Ukrainian).

Oleksiy Kresin

THE CONTENT, NATURE, LEGAL AND POLITICAL SIGNIFICANCE OF THE RESOLUTIONS OF THE UN GENERAL ASSEMBLY REGARDING COUNTERING THE AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE IN 2014–2023

ABSTRACT. The article concludes the cycle of the author’s research on the nature of the powers and acts of the UN General Assembly in accordance with the UN Charter, the evolution of the normative and doctrinal interpretation of the relevant statutory provisions, the features and significance of the “Ukrainian” resolutions of the UN General Assembly in the conditions of the Russian Federation’s war against Ukraine.

The author justifies the division of the relevant resolutions of the UN General Assembly 2014–2023 into three groups, which reflects the evolution of their content and the peculiarities of their adoption. The article explains the circumstances of the consideration of the resolutions, political and legal reasoning, features of changes in their support by UN member states, the origin and fate of alternative projects. The correlation is substantiated between the provisions of the resolutions, the factual and normative qualifications they contain, their references to certain international legal acts, quantitative and other indicators of support during voting, the procedure for their adoption – and the possibilities of using individual, group, collective measures to counter the Russian Federation, facilitating the de-occupation of Ukraine, bringing the aggressor state, its leadership and perpetrators of war crimes to justice. A set of relevant directions for further research is formulated and substantiated.

KEYWORDS: bodies of international organizations; UN General Assembly; sources of international law; UN General Assembly resolutions; aggression; international responsibility of states.